

„Munkácsy Tudományos Diákköri Konferencia – 2015”

**Mentortanár:
Horváth Katalin**

**Szerző:
Jakab Eszter 8. c
Kaposvári Kodály Zoltán
Központi Általános Iskola**

Vége a Gutenberg-galaxisnak?

1. Témaválasztás

A Gutenberg-galaxis kifejezéssel először idén októberben találkoztam Jósvafőn a legnagyobb könyv megtekintésekor. A Guinness Rekordok között is szereplő könyv mellett megtekinthető egy kis kiállítás is, amely a könyvnyomtatás kezdetén használatos eszközöket és technológiákat mutatja be. Érdeklődésemet már az elején felkeltette, hogy mi lesz a papírnyomtatású könyvekkel, ugyanis én is nagyon szeretek olvasni. Ekkor kerestem rá a témára és különféle elméleteket is találtam, hogy mi történik majd a hagyományos könyvekkel. A dolgozatom során bemutatom, hogy mi a Gutenberg-galaxis, majd különféle hipotéziseimet is megfogalmazom. A saját osztályom illetve egy gimnazista osztály olvasási szokásait is feltérképezem, és összehasonlítom, majd összegzem különféle diagramokban. Ezzel a kutatással próbálom hipotéziseimet alátámasztani vagy megcáfolni. Sokan sokféleképpen állították már be a papíralapú és az elektronikus olvasást. Ebben a TDK dolgozatban én is leírom a saját elképzeléseimet.

2. Mi a Gutenberg galaxis?

A Gutenberg galaxis kifejezés az „emberi kultúrtörténetnek arra a szakaszára utal, melyben a könyv, mint ismeretközli közeg kiemelkedő szerephez jutott”.¹ A kifejezést először 1962-ben egy kanadai irodalomtörténész, Marshall McLuhan alkalmazta „A Gutenberg galaxis” című művében. A kötet számos fejezete szól a szerző által meghatározónak tartott betűírás kialakulásának ókori történetéről, a nem alfabetikus írásmódot használó népek írás- és olvasástanulást, illetve nyomtatást érintő problémáiról.²

A Gutenberg galaxisban a könyv az a kommunikációs eszköz, amivel híreket, kultúrát vagy bármi más nyomtatott adatot lehet közvetíteni. Gutenberg találmányának óriási hatása volt az emberi kultúrára, hiszen a művelődés, a tanítás és tanulás, maga a gondolkodás jelentősen megváltozott a hatására.

Gutenberg a könyvek gyártásának egy hatékony rendszerét alakította ki, ezáltal a könyvnyomtatás tömegtermelési folyamattá vált. „Ekkor következett be az a változás, amelynek nyomán nem csak a könyv előállításához szükséges munkaórák száma csökkent, hanem a kibocsátott könyvek száma is döbbenetesen megnőtt. Egyszer s mindenkorra megváltozott az olvasónak és annak a tárgynak a viszonya, mely nem volt többé mesterek, írnokok keze műve, méregdrága és egyedi alkotás.”³

¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Gutenberg-galaxis>

² <http://digiblog.hu/cikkek-a-gutenberg-galaxis%E2%80%93gondolatok-mcluhan-konyverol>

³ Alberto Manguel: Az olvasás története, 140-141. oldal

A Gutenberg-galaxis viszont a 20. században McLuhan szerint nagy veszélybe került, mivel a folyamatosan megjelenő, modern technikai újítások egyre inkább felváltották a nyomtatott könyvek világát.

A Gutenberg galaxis végének eljövételéről azóta nagyon sok írás, tanulmány és nyilvános vita szólt. Sokan egyenesen a papír alapú olvasás teljes megszűnését jósolják.

Vannak kevésbé pesszimista jövendölések is. Mark Y. Herring, a Winthrop University dékánja például 10 olyan okot sorolt fel, amiért az internet és a digitális média nem helyettesítheti a papíralapú könyvtárakat.

1. „Nem található meg minden az Interneten. Az összes folyóiratnak pl. csak mintegy 8%-a van fent.
2. A tú a szénakazalban elmélet: sok dolog nem található meg az interneten.
3. A weben nincs minőség-ellenőrzés.
4. „Amit nem tudsz, az bánt igazán.” A teljes szövegű webhelyek nem teljesek.
5. Problémák a könyvekkel. Az 1925 előtt publikált könyvekből a weben csak kb. 20 ezer cím van meg, pedig ezekre már nem vonatkoznak a szerzői jogi megkötések.
6. Az e-könyvek olvasókészülékeinek használata gyakran fejfájást okoz, megerőlteti a szemet. Kevesen szeretnek képernyőről olvasni, a használók nagy része a két oldalnál hosszabb dokumentumokat kinyomtatja.
7. Az Internet ellenére minden egyetemnek van könyvtára, mert egy teljesen virtuális könyvtárat létrehozni generációnkon belül lehetetlen.
8. A teljes digitalizálás hihetetlenül drága lenne.
9. „Az Internet 1 kilométer hosszú, 1 centiméter mély”: kevés olyan dolog található az Interneten, ami 15 évnél régebbi.
10. Az Internet mindenhol jelen van, de a könyvek hordozhatóak.”⁴

Könczey Elemér tervezőgrafikus az elektronikus és a nyomtatott olvasás előnyeit és hátrányait vetette össze.⁵

A hagyományos könyvnek „személyisége van, illata, formája, tapintása, és sokkal hitelesebb is, a nyomtatva rögzített tudást ugyanis nem lehet megváltoztatni, míg az online tartalmakat percek alatt át lehet írni, ki lehet törölni.”⁶ A nyomtatott könyv nem energiafüggő, viszont drága és lassú az előállítás és a terjesztése. Az E-book-ok

⁴ Herring, Mark Y.: Tíz ok, amiért az internet nem helyettesítheti a könyvtárat. *Könyvtári Figyelő*, 47. évf., 2001/4. sz., 699-703. o

⁵ <http://www.irodalmijelen.hu/2014-szep-16-0954/elektronikus-gutenberg-galaxis>

⁶ uo.

olvasásánál beállíthatjuk a betűtípust, betűméretet, rengeteg könyvet letölthetünk rá, praktikus és kényelmes az olvasás. Nem kell hozzá fákat kivágni, viszont a működéséhez energia kell.

Dolgozatomban a szakirodalomban olvasott cikkek, könyvek megállapításait alapul véve megfogalmaztam hipotéziseimet a Gutenberg galaxis jövőjéről, amiket megpróbálok saját tapasztalataim és kutatásom segítségével alátámasztani.

3. Hipotéziseim

(1)A legborúlátóbb feltételezésem szerint a papír alapú könyvek és újságok rövid időn belül teljesen elveszítik szerepüket. Erre az ad okot, amit magam körül látok. Az ismerőseim körében gyakorlatilag mindenki interneten olvas. Azt állítják, hogy ott mindent megtalálnak ráadásul majdnem mindent ingyen. Kevés embert látok újsággal a kezében, a napilapokat szinte senki nem járátja. A híreket is ott olvassák. A háztartásokban is lecsökkent a könyvek száma. Az internet előtti időkhöz képest most alig járnak könyvtárba az emberek.

(2)A második hipotézisem az, hogy a papírnyomtatású könyvek és az elektronikus olvasás együtt fognak tovább élni. Ezt magam példáján keresztül tudom feltételezni. Én magam nagyon szívesen olvasok papír könyveket is, mert nekem sokat jelent az esztétikai értéke. Szeretem, ha a kezembe foghatom a könyvemet, mert akkor tudom, hogy ott van velem, ellenben én is gyakran olvasok az interneten és ezt is praktikus megoldásnak tartom.

(3) A harmadik feltételezésem az, hogy a papírnyomtatású könyvek visszanyerik régi népszerűségüket. Véleményem szerint ez nehezen képzelhető el, de kutatásom eredményeként választ foguk erre is kapni.

4. Kutatás

A kérdőívemet elektronikusan szerkesztettem és úgy is töltötték ki.

Osztálytársaim, a 8. c osztályosok közül 20 fő és a Munkácsy Gimnázium 11. g osztályosai közül 15 fő töltötték ki. Ezt azért terveztem így, hogy lássam, van-e különbség a gimnazisták és az általános iskolások olvasási szokásai között.

Először azt kérdeztem, hogy milyen gyakran olvasnak? Legnagyobb részük naponta vagy hetente olvas, de a gimnazisták közül többen olvasnak naponta, mint heti rendszerességgel.

Sajnálatos, hogy mindkét korcsoportban tulajdonképpen a válaszadók közel egyharmada (a 8. osztályosok 33%-a, a 11. osztályosok 30%-a) csak nagyon ritkán olvas (ami feltehetőleg azt jelenti, hogy szinte soha).

Egy 2003 őszén végzett MTA kutatás szerint a 14-17 éves fiatalok 91%-a olvasott rendszeresen könyveket,⁷ ehhez képes az én kutatási eredményeim szerint nagyon sokat romlott ez az eredmény!!

⁷ Olvasási szokások Magyar Művelődési Intézet, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest,2005, 29. oldal

A második kérdésben azt vizsgáltam, hogy a válaszadók milyen gyakran olvasnak papír alapú könyveket.

A 8. és a 11. osztályosok közül mindenki olvas papír alapú könyvet vagy újságot (még ha csak nagyon ritkán is), együttvéve átlagosan rendszeresen olvasnak papír alapú könyvet vagy újságot.

A gyakran, vagy kizárólag papír alapon olvasók száma a 11. osztályosoknál 47%, a 8. osztályosoknál pedig 45%, azaz a többség nem papír alapú könyveket olvas elsősorban.

A 8. osztályosok közül 55%, a 11. osztályosok közül 67% (azaz döntő többségük) gyakran olvas az interneten. Ez a válasz összecseng a második kérdés eredményeivel, valamint a 2003 évi MTA kutatás eredményével (60%).⁸

A kérdőív következő részében arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadóknak mennyire fontosak az alábbi szempontok: környezetbarát, hordozható, praktikus, egészségbarát, költség. Erre azért voltam kíváncsi, mert meghatározzák, hogy papír alapú könyvet olvasunk-e vagy digitálisat.

A 8. osztályosok és 11. osztályosok nagy része legalább közepesen fontosnak vagy fontosnak tartja a könyvek hordozhatóságát, praktikusságát és környezet- és egészségbarátságát és a költségét.

Mivel ezek a tulajdonságok részben a papír alapú könyvekhez kapcsolhatók részben pedig a digitális olvasáshoz, ez azt jelenti, hogy a válaszadók mindkettőt használják! Mindkettőnek van valami előnye és hátránya is.

A kérdőívben kíváncsi voltam arra is, hogy otthon milyen példa van a diákok előtt, azaz mennyire befolyásolja az otthoni könyvek száma a diákok olvasási szokásait.

Azt tapasztaltam, hogy a válaszadók többségében otthon elég sok könyv van, az első kérdésben mégis kb. egyharmad volt a nagyon ritkán olvasók száma. Ez azt jelenti, hogy a diákokat nem feltétlenül az otthoni példa, hanem a környeztük befolyásolja. A Z generáció tagjai (1995 után születettek) nagyon jól értenek a technikához (egyes kutatók szerint a képekben való gondolkodás fog előtérbe kerülni az olvasás helyett).

Biztató azonban, hogy a 8. osztályosok és a 11. osztályosok nagy részének van számára jelentősége, hogy fennmaradjanak a papírnyomtatású könyvek (1-től 4-ig terjedő skálán 3).

Azt az állítást, hogy a papírnyomtatású könyvek elavultak, a 8. és 11. osztályosok közül szinte senki nem tartja igaznak. Nagyon fontos számukra a könyvek esztétikai értéke is (az 1-től 4-ig terjedő skálán átlagosan 3-4).

5. Összegzés

A dolgozatom utolsó részében összegzem az eddigi eredményeket, a szakirodalom és a kutatásom alapján. Megvizsgálom, hogy melyik hipotézisem a legvalószínűbb.

Az első hipotézisemben azt feltételeztem, hogy a papír alapú könyvek és újságok rövid időn belül teljesen elveszítik szerepüket, ahogy azt Marshall McLuhan állította művében. Az általam olvasott cikkek, tanulmányok szerzői ezt cáfolták. Egyetértek

⁸ Olvasási szokások Magyar Művelődési Intézet, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 2005, 79. oldal

Herring legtöbb nézetével, aki szerint a digitális olvasás nem helyettesíti a papír alapú könyveket vagy újságokat, bár ma már tudjuk, hogy az ő állításai sem teljesen igazak. Ugyanezt támasztotta alá a kutatásom is, mivel a diákok döntő többsége (még ha ritkábban is) olvas papír alapú könyveket is.

Herringnek igaza van abban például, hogy a folyóiratok vagy a régebbi könyvek nagy része nincs digitalizálva. Az is igaz, hogy az interneten nincs minőség-ellenőrzés, ezért bárki bármit feltehet, aminek néha megkérdőjelezhető a hitelessége. Viszont azzal nem értek már egyet, hogy az E-könyvek használata fejfájást okoz vagy megerőlteti a szemet. A modern készülékek ugyanúgy használhatók és bárhova magunkkal vihetők, mint a könyvek.

A második hipotézisem szerint a papírnymtatású könyvek és az elektronikus olvasás együtt fognak tovább élni. Ezt a feltételezést a kutatásom is alátámasztja és én is ennek a hipotézisnek látom legnagyobb valószínűségét. Nem létezik olyan (vagy csak nagyon ritkán), hogy csak ezt vagy csak azt szeretünk csinálni. A legtöbb embernél két dolog szépen megfér egymás mellett. Például azért olvasunk interneten, mert az gyorsabb és olcsóbb és azért olvasunk papír alapú könyveket, mert valami csak úgy található meg. Mindig az adott helyzettől függ, hogy melyiket részesítjük előnyben. Végül is azt hiszem, mindegy milyen módon olvasunk, az a lényeg, hogy egyáltalán olvassunk! Azt is fontos persze, hogy mit olvasunk. (Érdeemes lett volna a kérdőívemben azt is megkérdezni a válaszadóktól, hogy mit olvasnak!)

A harmadik hipotézisemben azt feltételeztem, hogy a papírnymtatású könyvek visszanyerik régi népszerűségüket. Erre azért nem látok sok esélyt, mert a technika folyamatosan továbbfejlődik, és egyre több írás, könyv lesz digitalizálva. Ez a helyzet legalábbis a mi nyugati világunkban, de a világ másik felén sok millió ember még olvasni sem tud, számukra tehát még el sem kezdődött a Gutenberg-galaxis! Az lenne a fontos, hogy a világon mindenhol megtanuljanak olvasni az emberek, és ha majd ez megvalósul, valószínűleg nem digitálisan, hanem papíralapon fognak azok a gyerekek olvasni.

Olvasott szakirodalom

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Gutenberg-galaxis>

<http://digiblog.hu/cikkek-a-gutenberg-galaxis%E2%80%93gondolatok-mcluhan-konyverol>

Manguel, Alberto (2001): Az olvasás története, Park Kiadó, Budapest

Herring, Mark Y. (2001): Tíz ok, amiért az internet nem helyettesítheti a könyvtárat. *Könyvtári Figyelő*, 47. évf., 2001/4. sz.

<http://www.irodalmijelen.hu/2014-szep-16-0954/elektronikus-gutenberg-galaxis>

Magyar Művelődési Intézet, MTA Szociológiai Kutatóintézet (2005): Olvasási szokások, Budapest

Mellékletek

I. számú melléklet (kérdőív)

https://docs.google.com/forms/d/1qqy2OrJBFK69nbo_HIM9nkMvkO-374cpk0zv55op3Cw/viewform

II. számú melléklet (válaszok kiértékelése 8. c)

https://docs.google.com/forms/d/1qqy2OrJBFK69nbo_HIM9nkMvkO-374cpk0zv55op3Cw/viewanalytics

III. számú melléklet (válaszok kiértékelése 11.g)

<https://docs.google.com/forms/d/1R8AYnV8VUi13XV9PWVhbUvj4wWyHkFq6MHq3b2BWIJsQ/viewanalytics>